

τῆς Ἁγίας Μαρίας ἀπόστασις, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ τόπου, διότι οὐδαμοῦ ἄλλοθι περὶξ δύναται νὰ εὑρεθῇ θέσις οὕτω ταπεινὴ καὶ ὑγρὰ καὶ ἐπιτηδεῖα πρὸς ἀνάπτυξιν ἄγνου καὶ πάσας προσέτι δὲ καὶ τὰ ὑπὸ τὴν βραχυδὴν στεφάνην σπήλαια ἦσαν καταλληλότερα ὡς ἱερά τοῦ Ἀγγελῶφου καὶ τῶν Νυμφῶν, καὶ πηγαὶ δὲ ὑπάρχουσι πλὴν τῶν ἐκ τῶν βράχων ἐξερχομένων αἱ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσαι, αἱ εἰς τὴν δεξιὰ μὲν διοχετευόμεναι, ἴσως δὲ καὶ ἄλλα: ἐξοχνηθεῖσαι. Ὅχι δ' ἀνάξιον λόγου τεκμήριον εἶνε βεβαίως καὶ ὅτι μεταξὺ τῶν ἐν τῷ ἀνωτέρω μνημονευθέντι ἀναγλύφῳ (σελ. 291 στηλ. 2 ὑποσημ. 3) παρισταμένων θεοτήτων ὑπάρχει καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ Ἀγγελῶφου ἰδιαιτέρως δι' ἐπιγραφῆς δεδηλωμένη. Κόγχαι πρὸς ἐνθεσίαν ἀναθημάτων ἀληθῶς οὐδαμοῦ εὑρέθησαν ὑπὸ τὴν στεφάνην, οὐδ' ἄλλο τι σημεῖον ἀσφαλές ὅτι αὐτόθι ὑπῆρχεν ἱερόν τι, ἀλλὰ καὶ ἡ φθρὰ τῆς στεφάνης πανταχοῦ εἶνε μεγίστη, προσέτι δὲ καὶ ἐν τῶν σπηλαίων τούτων τὸ ὑπ' αὐτὴν τὴν Ἁγίαν Φωτεινὴν κείμενον, ἐν ᾧ ὑπῆρχεν ἡ παλαιότερα ἐκκλησία, εἶνε σήμερον ὅλως ἀφανές ἀποκορυπτόμενον ὑπὸ τοῦ τείχους τοῦ προαυλίου τῆς νέας ἐκκλησίας.

Τὸ ἱερόν τοῦ Ἀγγελῶφου καὶ τῶν Νυμφῶν καὶ τὸ παρ' αὐτὸ τέμενος ἀναμφιβόλως ἐσκόπουν νὰ προσυλλάξωσιν οἱ ἀρχαῖοι, προσπαθήσαντες κατὰ πάντα τρόπον νὰ μετριάσωσι τὴν ὀμνίαν τοῦ βεῦματος, ὅτε μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ νέου περιβόλου τοῦ Ὀλυμπίου παρέστη ἀνάγκη νὰ διέλθῃ ἐντεῦθεν ὁ Ἰλισός.

Ὀλόκληρον τὸ μεταξὺ τοῦ Ὀλυμπίου καὶ τῶν λόφων τῆς Ἁγίας ἐπίπεδον μέρος μετὰ τοῦ ἱεροῦ τοῦ Ἀγγελῶφου καὶ τῶν Νυμφῶν ἀνῆκε πιθανῶς εἰς τὸ ὑπὸ παλαιῶν γραμματικῶν μνημονευόμενον Κρόμιον τέμενος¹.

ΑΝΔΡΕΑΣ Ν. ΣΚΙΑΣ

ΑΠ' ΤΑ "ΛΕΥΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ."

Ψ Υ Χ Η

Ποιὸ νᾶνε τάνθος τάρφανό
ποῦ ἀπ' ὄλα τάνθη ξεχωρίζει·
σὰ στάλα στὸν ὠκεανό
ποῦ μοναχὴ τις λαμπυρίζει:

Ποιὸ νᾶνε τάνθος ποῦ θωρῶ
νάνοιοκλῆ τὰ πέταλά του,
νὰ συχνογέρονη θλιβερό,
πονόδαρτο στὸ χῶμα κάτου:

¹ Bekker Anecd. Gr. σελ. 273, 20: Κρόμιον τέμενος· τὸ παρὰ τὸ νῦν Ὀλύμπιον μέχρι τοῦ μητροῦ τοῦ ἐν Ἁγρᾷ κατὰ διόρθωσιν τοῦ Wachsmuth ἀντὶ ἀγορᾶ).

Ποιὸ νᾶνε τάνθος ποῦ πνοῦ,
σὰν τὴ στερονὴ τάνθρώπου ἀφίνει,
ποῦ μόνο αὐτὸ μέσ' στὴ ζωὴ
δὲ φαίνεται κι' ἂν ζῆ κι' ἂν σβύνῃ:

Γέρονω σιγὰ καὶ τὸ ρωτῶ,
κι' αὐτὸ μὲ λόγια πικραμένα
μοῦ λέγ'—εἶμαι ἄνθος χαϊδευτὸ
ποῦ μέχουν ρίξει ἐδῶ στὰ ξένα

Ἀπὸ μιὰ χώρα γαλανί,
ἀπὸ ἕναν τόπο μαγεμένο,
κ' ἡ ξενιτιὰ μὲ τυραννεῖ
καὶ μὲ κρατεῖ σφιχτὰ δεμένο.

Εἶμαι ἄνθος ὅπου δὲν μπορῶ
νὰ ζῶ σ' αὐτὸ τὸ φῶς τὸ λίγο,
εἶμαι ἡ Ψυχὴ ποῦ καρτερῶ
στὸν οὐρανὸ νὰ ξαναφύγω.—

Μ. Α. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

ΑΤΤΙΚΑ ΕΠΙΤΑΦΙΑ ΑΝΑΓΛΥΦΑ¹

Ἐν ᾧ δὲ ἤδη ἡ τοιαύτη κατανομὴ τῆς ὕλης εἴπερ τι καὶ ἄλλο προδιαθέτει τὸν μελετῶντα τὴν σειράν τῶν ἀττικῶν ἀναγλύφων εἰς τὴν παρεκκολληθῆσιν τῶν ἀθηναϊκῶν περὶ ταφῆς νομίμων, τῆς σὺν τῷ χρόνῳ μεταβολῆς τῶν περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς ἀττικῶν ἰδεῶν καὶ τῆς μετατροπῆς τοῦ βίου, οἷα ἐκδηλοῦται ἐπὶ τῶν ἐπιταφίων στηλῶν, τὸ κείμενον τὸ συνοδεῦον τὰς δημοσιευόμενας εἰκόνας εἶνε ἐξαιρετικῶς εὐπρόσδεκτον ὑπόμνημα, εἰσάγον τὸν ἀναγνώστην εἰς τοὺς νέους πρὸ ἡμῶν ἀνοιγομένους διὰ τῆς μελέτης τῶν ἔργων ἐκείνων τῆς τέχνης ὀρίζοντας καὶ μεταβάλλον τὰ κατασκευάσματα ἐκεῖνα τῆς ἀττικῆς σφίλης εἰς νέας ἱστορικές πηγὰς, δι' ὧν ἐπιφανῶς ὑπομνηματίζεται καὶ ἀπὸ νέας ἀπόψεως σαφηνίζεται ὁ βίος τῶν Ἀθηναίων. Ἀληθῶς μέχρι τοῦδε τοῦλάχιστον δὲν ἔχομεν γενικὴν ἀνακεφαλαίωσιν τῶν πορισμάτων, ἧτις μόνον μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ὅλου ἔργου ἔσται δυνατὴ· περιορίζονται δὲ οἱ ἐκδόται εἰς περιγραφὴν ἐκάστης τῶν στηλῶν καθ' ἑαυτήν. Καὶ παρέχεται λοιπὸν εἰς τὸν ἀναγνώστην σημειώσεις περὶ τοῦ χώρου, ἐν ᾧ νῦν ἀπόκειται ἐκάστη τῶν στηλῶν, περὶ τοῦ χρόνου καὶ τόπου τῆς εὑρέσεως, ταῦτα δὲ πάντα κατ' ἀκριβεστάτας, ὑπὸ πολλῶν ἐξηκριβωμένας εἰδήσεις. Πρακτικῶς δὲ πλήρης βιβλιογραφία τῶν τυχόν προτέρων ἐκάστου ἀναγλύφου ἐκδόσεων, μετ' εὐσυνειδήτου ἐκτιμήσεως αὐτῶν, καὶ ἐπιτεταί· λεπτομερεστάτη περιγραφὴ καὶ ἀκριβεστάτη μέτρησις τῶν διαστάσεων, γίνεσθαι εἰδικὴ μετρία καὶ περιγραφὴ τῶν σωζομένων

¹ Ἴδε σελ. 273.

ἰγνῶν ζωγραφήσεως τῶν στηλῶν, σημειοῦται τὸ εἶδος τοῦ λίθου καὶ ὁ τρόπος τῆς ἐπελθούσης τυχρὸν συμπληρώσεως τῶν ἀποκεκρουσμένων μερῶν. Ἰδιάζουσαν δὲ σημασίαν ἔχουσιν αἱ ἐπιφερόμεναι πολλαχού λεπτόταται τεχνουργικαὶ παρατηρήσεις. Ἄλλ' ἐν ᾧ ταῦτα πάντ' ἀνάγονται εἰς τὰ καθ' ἕκαστον, δὲν παραλείπονται μὲν αἱ ἀναγκαῖαι δηλώσεις περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλας σχέσεως, ἀλληλουχίας καὶ ὁμοιότητος τῶν στηλῶν, ὅπου παρατηροῦνται τοιαῦται, τὸ δὲ καθ' ἕκαστον αἴρεται ἀπὸ τῆς σφαιρας τοῦ εἰδικοῦ εἰς τὸ γενικὸν διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ προσηκούσης ἐκτιμῆσεως τῆς διαπνεούσης τὴν ὅλην ἐπιτάφιον δημιουργίαν τῆς ἀττικῆς στήλης ἀπαργνωρίστου ἐνόητος. Κατὰ ταῦτα δὲ ἡ δημοσιεύσις αὕτη τῆς βιενναίας ἀκαδημίας ἀποπερατουμένη θάποτελέσῃ ἐπιφανὲς μνημεῖον οὐ μόνον πρὸς γνώσιν σπουδαιστάτου μέρους τῆς ἀρχαίας τέχνης καθ' ὅλας αὐτοῦ τὰς λεπτομερείας, ἀλλὰ καὶ καθρέπτει φαινόν, ἐν ᾧ παραδόξως διὰ τῶν περιτέχνων ἐκείνων πλακῶν τοῦ θανάτου θάντικατοπτρίζεται ὁ πλήρης ζωῆς βίος τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων.

Αἱ μέχρι τῶν περσικῶν χρόνων σωζόμεναι στήλαι αἱ ἀποτελοῦσαι κατὰ τὴν ἀνωτέρω εἰρημέναν ἐν τῇ ὑπ' ὄψιν προκειμένη δημοσιεύσει τὴν πρώτην τάξιν εἶνε ὀλίγιστα, δεκακοτῶ καὶ μόναι, πλὴν δεκαεπτὰ ἄλλων τεμαχίων, ἐν οἷς καὶ τεκτονικὰ μέλη στηλῶν, ἰδίως δὲ βάσεις.

Τῶν στηλῶν δὲ τούτων τέσσαρες κυρίως διακρίνονται, ἡ τοῦ Ἀριστίωνος, ἡ τοῦ Λυσέου, ἡ τοῦ δισκοφόρου νεανίου καὶ ἡ τοῦ νεαροῦ ἔριππου. Αἱ δύο πρώται ἐβρέθησαν ἐν ἀποστάσει πενήτηκοντα βημάτων ἀπ' ἀλλήλων παρὰ τὴν Βελανιδέζαν τῆς Ἀττικῆς οὐ μακρὰν τῆς ἀρχαίας Βραυρῶνος, ἀποκεινται δὲ ἀμρότεραι ἐν τῷ Κεντρικῷ μουσεῖῳ Ἀθηνῶν. Ἀμρότεραι εἶνε ἄξιοι πλείστου ὅσου λόγου. Γνωστὴ δὲ καὶ εἰς τοὺς πολλοὺς εἶνε ἡ τοῦ Ἀριστίωνος, ἐφ' ἧς παρίσταται γενειοφόρος ὀπλίτης πρὸς τὰ δεξιὰ βαινῶν καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς κρατῶν δόρυ, στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τὴν δὲ δεξιὰν στηριζῶν παχέος παρὰ μηροῦ. Φέρει δὲ χιτῶνα καὶ ἐπ' αὐτοῦ θώρακα, φορεῖ δὲ καὶ κράνος καὶ κνημῖδα. Τὸν πάνοπλον τοῦτον Ἀριστίωνα τὸν ἀπεικονιζόμενον ἐπὶ τῆς ὡραίας ἀρχαιοτρόπου στήλης καλοῦσιν οἱ πολλοὶ ἐσφαλμένως Μαραθωνομάχον, καὶ ἔτι περαιτέρω βαινόντες θυλοῦσιν αὐτὸν τὸν ἐνεγκόντα εἰς τὴν πόλιν τὰ εὐαγγέλια τῆς ἐν Μαραθῶνι νίκης. Ἡ στήλη αὕτη εἶνε ἀξιολογώτατη διὰ τὴν τέχνην, περὶ ἧς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Brunn, ὅτι καὶ παρὰ τὰς ἐπὶ μέρους παρατηρουμένας ἐλλείψεις τὸ ὅλον διατηρεῖ τὸ πλῆρες θέλητρον ὅπερ παρέχει καλὸν ἀρχαῖκόν ἀνάγλυφον. Ὁ καλλιτέχνης, ὃν εὐτυχῶς γνωρίζει ἡμῖν ἡ βάσις τοῦ ἀναγλύφου, ὀνομαζόμενον Ἀριστοκλέα, κατάρθρωσε νὰ ἐμποιῆσῃ εἰς τὸ καλλιτέχνημα αὐτοῦ τὴν αἴσθησιν τῆς ἡρεμίας καὶ τῆς ἐνόητος, εἶνε δὲ πασιφανῆς ἡ ἀρμονία ἢ παρατηρουμένη ἐν τῇ ἐπινοήσει καὶ τῇ ἐκτελέσει τοῦ ἔργου. Ὁ καλλιτέχνης περιορίζεται μὲν ἐν τῇ καθόλου παραστάσει καὶ ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν μερῶν, ἰδίως τῆς κομμώσεως καὶ τῶν πτυχώσεων, ὑπὸ ὁρίων τινῶν ἐπιβεβλημένων ὑπὸ

τῆς ἐθάδος τῶν χρόνων αὐτοῦ τεχνουργίας, ἀλλ' ἡ ἐμμονὴ αὕτη εἰς τὰ παραδεδωμένα συντελεῖ μόνον εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ τεχνίτου ἀπὸ ἀξιώσεων καὶ ἐπιδεικτικῆς αὐτονομίας, κατὰ δὲ τὰλλα δὲν δεσμεύει τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῦ καὶ συναπεργάζεται τὸ βαθεῖαν εἰς τὸν φίλον καὶ ἐκτιμητὴν τῆς ἀρχαῖκῆς τέχνης ἐμποιοῦν αἴσθησιν κάλλος τῆς ἐπιταφίου στήλης¹.

Καὶ τὴν μὲν γλυπτικὴν ἐπεξεργασίαν τῆς στήλης τοῦ Ἀριστίωνος ἀδρῦνει καὶ καθιστάνει ἐνωτέρω ἢ διὰ χρωμάτων, κατὰ μέγα μέρος σωζόμενων, ἀνάδειξις τῶν καθ' ἕκαστον. Ἡ δὲ πλῆσιον τοῦ ἐπιταφίου τούτου μνημεῖου κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος παρὰ τὴν Βελανιδέζαν ἀνακαλυφθεῖσα στήλη τοῦ Λυσέου εἶνε λίθος σχεδὸν τὸ παρ' ἅπαν λείος, πλὴν τινῶν περιγραμμάτων ἀντὶ παντός γλυπτικοῦ κόσμου φέρων παράστασιν εἰρασιμένην διὰ τοῦ χρωστικῆς τοῦ ζωγράφου. Εἶνε λοιπὸν κατὰ ταῦτα ἐπιτύμβιος μεγαλογραφία ἀνάλογος ἐν πολλοῖς πρὸς τὰς εἰκόνας τῶν μεταγενεστέρων ἐνταφίων ληκυθίων. Ἐμελετήθη δὲ κυρίως ἡ ἐγγρωμος παράστασις τοῦ Λυσέου, ἧτις μόλις που εἶχεν ἀναγνωρισθῆ πρότερον, ἀπὸ τοῦ 1878 ὑπὸ μελῶν τοῦ ἐν Ἀθῆναις γερμανικοῦ ἀρχαιολογικοῦ ἴνστιτούτου. Αἱ δὲ ποιικίλαι ἀποχρώσεις τῆς ζωγραφίας ἀπὸ τοῦ κιτρινωτοῦ λευκοῦ χρώματος μέχρι τοῦ ὀρθοῦ ἐρυθροῦ αὐτοῦ παρεῖχον πάντως εἰς τὸν θεατὴν παρὰ τὴν ἀμυδρότητα τῆς γραφῆς ζωηρὰν εἰκόνα τοῦ ἐπὶ τῆς στήλης παριστανομένου νεκροῦ, οἷαν παρέχει καὶ νῦν ἡ ἐπὶ τοῦ πίνακος ζωηροτέρα ἢ κατὰ τὰ σωζόμενα νῦν ἐξίτηλα χρώματα ἀναπαράστασις διὰ τοῦ χρωστικῆς τοῦ Gilliéron. Παρίσταται δ' ὁ Λυσέας ἐπὶ τοῦ σήματος, ὅπερ ἐπέθηκεν αὐτῷ ὁ πατήρ Σήμων κατὰ τὴν σωζομένην ἐπιγραφὴν, φέρων κἀνθρον μὲν διὰ τῆς δεξιᾶς καταβεβίβασμένης, κλάδον δὲ διὰ τῆς ὑψωμένης ἀριστερᾶς. Κάτωθεν δὲ ταύτης τῆς εἰκόνος εἰκονίζεται νεαρός ἔριππος τρέχων ἀπὸ ρυτῆρος. Οὕτω κατὰ τὴν πιθανωτέραν γνώμην δηλοῦται ὁ κείμενος νεκρὸς ὡς ἵπποτρόφος.

Ἡ δὲ στήλη τοῦ δισκοφόρου νεανίου ὑπῆρξεν ἐν τῶν ὡραιότατων παρὰ τὸ Δίπυλον εὐρημάτων τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας κατὰ τὰς ἀνασκαφὰς τοῦ 1873. Δυστυχῶς σωζεται μόνη ἡ κεφαλὴ τοῦ νεανίου, παρ' ἣν ὑφῶνται ἡ ἀριστερὰ ἢ αἶρουσα τὸν δίσκον, ἐξ οὗ ὀπισθεν κρατουμένου ὑπερεξέχει ὡς ἐν πλακίῳ ἢ κεφαλῇ².

Ἐχομεν λοιπὸν πρὸ ἡμῶν προφανῶς ἀθλητὴν νικηφόρον, ἀλλ' ἀνώνομον, οὐ ἄγνωστον εἶνε ἂν ἔσπεψε τὸ μέτωπον ὁ κότινος τῆς Ὀλυμπίας, τὸ σέλινον τῆς Νεμεᾶς, ἢ πίτυς τῶν Ἰσθμίων ἢ ἡ δάφνη τῶν πρώτων Πυθιάδων³. Ἄν ἐσώζετο πλὴν τῶν δυστυχῶς ἀπολεσθέντων λοιπῶν μερῶν τῆς στήλης καὶ τὸ βῆθρον αὐτῆς, πιθανώτατα ἤθελε διδάξει ἡμᾶς ἢ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιγραφὴ οὐ μόνον τὸ ὄνομα τοῦ δισκοφόρου, ἀλλὰ καὶ ἐν τίνι ἀγωνίᾳ εἶχεν

¹ Ἰδ. ἀνωτέρω Ἐστίας σ. 273.

² Ἰδ. ἀνωτέρω Ἐστίας σ. 274.

³ *Rajet Tête archaïque en marbre ἐν τοῖς Monuments Grecs publiés par l'association pour l'encouragement des études grecques. 1877 σ. 5.*

ἀναδειχθῆ νικητῆς. ὑπερακοντίσας διὰ τοῦ δίσκου τοὺς συναγωνιστάς. Ἴσως δ' ἠθέλωμεν μάθει καὶ τὸ ὄνομα τοῦ τεχνίτου, ὅστις ἀπετυπώσεν οὕτω ζωηρὰν ἐπὶ τοῦ πεντελήσιου λίθου τὴν ἐν τῇ ἀρχιότητι ἐτι μᾶλλον διὰ τοῦ διακόσμου ἐπιπροσθέτων χρωμάτων ἀναδεικνυομένην μορφήν τοῦ νεανίου μὲ τὸ ἰδιάζον εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν τέχνην μειδιάμα καὶ τοὺς μεγάλους ἀμυγδαλοειδεῖς ὀφθαλμούς.

Τέλος τετάρτην ἐκ τῶν προπερσικῶν στήλῶν ἀναφέρω τὴν τοῦ ἐρίππου νεανίου. Ἄλλ' αὕτη δὲν ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν παράστασιν τῆς στήλης. Ὡς δύναται νὰ ἴδῃ ὁ ἀναγνώστης ἐκ τῆς παραθεθείσης ἀνωτέρω εἰκόνας¹, ἡ παράστασις αὕτη δὲν εἶνε ἡ κυρία ἐπὶ τῆς στήλης. Ὁ νεκρὸς εἰκονίζεται ὑπερθεν, σώζονται δ' αὐτοῦ νῦν μόνοι οἱ πόδες, πατοῦντες ἐπὶ τῆς ζώνης τῆς χωρίζουσας τὸ ἄνω μέρος τοῦ ἀναγλύφου ἀπὸ τοῦ σωζομένου κάτω. Ὡς δὲ δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν βαίνουσιν οἱ πόδες, ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλα σωζόμενα ἐπιτάφια ἀνάγλυφα, φαίνεται, ὅτι ὁ ἐν τῷ ἀπολεσθέντι ἄνω μέρει παριστανόμενος νεκρὸς ἦτο ὀπλίτης, βαίνων πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ κρατῶν διὰ τῆς ἀριστερᾶς τὸ δόρυ ὡς ὁ λεγόμενος Μαραθωνομάχος. Ἐν δὲ τῷ σωζομένῳ μέρει παριστάνεται νεανίας ἐπὶ ἵππου βαίνοντος πρὸς τῆς ἀριστερᾶς. Καὶ ὁ μὲν εὐσταλῆς ἀναβάτης κρατεῖ διὰ τῆς κεκλεισμένης ἀριστερᾶς χεῖρός τοὺς χαλινούς, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς ἀνέχει δύο ἀκόντια. Περιβάλλεται δὲ βραχὺ χιτῶνιον, καὶ φέρει ἀνηρημένον ἐξ ἀριστερῶν ἀπὸ τελαμώνος ζιφρος. Ἡ δὲ κόμη τοῦ νεανίου εἶνε ἀνακεχυμένη ἐπὶ τὸν τράχηλον καὶ δὲν ἀναδεῖται εἰς κρόβυλον ὡς ἡ τοῦ δισκοφόρου. Ἀπόκειται δὲ νῦν αὕτη ἡ στήλη ἐν τῇ συλλογῇ Baratto τῆς Ῥώμης, ἐν ἡ πόλει καὶ κατέκειτο μέχρι πρό τινων ἐτῶν ἀπεριρριμμένη ἐν τινὶ πανδοχείῳ πρὸ τῆς Porta Salara, ὅπου εἶχεν ἀποκομισθῆ μετὰ χωμάτων καὶ κατακρημνισμάτων ἐκωσθέντων ἐκ τῶν κήπων τοῦ ἱστορικοῦ Σαλλουστιῦ.

Δ'

Ἐν ᾧ δὲ ὀλίγιστα εἶνε τὰ μέχρι τοῦδε ἐκ τῆς πρὸ τῶν περσικῶν πολέμων περιόδου γνωστὰ μνημεῖα, ἀφθονώτατα εἶνε αἱ στήλαι τῆς δευτέρας περιόδου, τῆς ἀπὸ τῶν Μηδικῶν μέχρι Δημητρίου τοῦ Φαληρέως. Τοιαύτας περιλαμβάνει μέχρι τῆς δευτέρας ἡ δημοσιεύσεως τῆς βιενναίας ἀκαδημίας περὶ τὰς ἐξακοσίας. Τὸ πλῆθος τῶν μνημείων καθιστᾷ ἤδη δυνατὴν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀναγκαίαν τὴν ὑποδιαίρεσιν κατὰ τὰν ἀνωτέρω ρηθέντα. Ἐκ δὲ τῶν πολλῶν παραστάσεων, ἃς παρουσιάζουσιν αἱ στήλαι ταύτης τῆς περιόδου, παρέρχονται πρὸ ἡμῶν ἐν τῷ προκειμένῳ καὶ πρὸς τὰ πέντε πρῶτα περίπου τεύχη τῆς συλλογῆς συμπίπτουσι πρῶτον τὸ μὴ αἰ ποικιλία ἐξ-εἰκονίσεις γυναικὸς καθήμενης. Γυνὴ καθήμενη μόνη, γυνὴ καθήμενη καὶ ἔχουσα παρ' ἑαυτῇ ἄλλο δευτέρον πρόσωπον, γυνὴ καθήμενη καὶ ἔχουσα παρ' ἑαυτῇ πλείονα τοῦ ἐνός ἄλλα πρόσωπα, γυνὴ καθήμενη ἐν στήλῃ ἧς ἡ καθολικὴ παράστασις εἶνε ἀσχηρῆς, οὗτοι εἶνε οἱ μέχρι τοῦδε ἐν πλείστοις ὅσοις

δείγμασι πρὸ ἡμῶν παρελεύοντες τύποι, οὓς θὰ παρακολουθήσωσιν ἐν τοῖς ἐπομένοις τόμοις καθ' ὁμάδας ὁμοίως τεταγμένας πλείστα ὅσαι ἄλλαι παραστάσεις ἐπὶ τῶν στήλῶν τῆς αὐτῆς δευτέρας περιόδου. Ἐδῶ πλέον εὐρισκόμεθα ἐνώπιον μουσειῶν ὄλου μνημείων, ἅτινα ἀνήγειραν ἐπὶ αἰῶνας ὄλους οἱ ἐπιζήσαντες εὐλαβῶς εἰς τὴν μνήμην τῶν τεθνεώτων. Ἡ ἄττικὴ ἐπιτύμβιος τέχνη παρελεύεται ἐνώπιον ἡμῶν ὑπὸ πάσας αὐτῆς τὰς φάσεις, ἀπὸ τοῦ ἀπλουστάτου τῶν ἐγγλύπτων λίθων, ὃν ὁ τεθλιμμένος ἄπορος εὕρισκε πρόχειρον ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ, ὡς σήμερον εὕρισκόμεν ἐτοιμοὺς σταυροὺς ἢ ἄλλοις ἐπιτύμβιους κόσμους παρὰ τοῖς λιθοξοῖς, μέχρι τῶν περισσοτέγων καλλιτεχνημάτων, ἅτινα ἐγλύψεν ἡ σμίλη ἀριστοτεχνῶν. Ὅλη ἡ στοργὴ μεθ' ἧς ὁ ἐπιζήσας περιέβαλλε ζώντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ θανόντας ἀπετυπώθη διὰ τῆς ἀθανάτου γλώσσης τῆς τέχνης ἐπὶ τοῦ ἀληθμονήτου ἐκείνου βιβλίου τοῦ θανάτου. Ἄλλ' ὁ ἀναγινώσκων τὰς μνημοτύπους αὐτοῦ λιθίνας σελίδας θὰ ἠπατάτο ἐν ἐνόμει, ὅτι μέλλει νὰ εὕρεθῇ ἀληθῶς ἐν νεκροπόλει. Ἀπ' ἐναντίας δ' ἔχει ἐνώπιον αὐτοῦ νεκρανάστασιν. Ἄλλ' ἡ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασις ἐκείνη δὲν εἶνε κυρίως ἡ ἐκ τῆς ἐμπνεύσεως καὶ πεποιθήσεως μελλούσης τινὸς ζωῆς, πολὺ δὲ μᾶλλον ἡ ἐκ τοῦ παρελθόντος, ἡ εἰς τὸν τῶος βίον καὶ τὰς χαρμονὰς αὐτοῦ ἐμμονή. Διὰ τοῦτο τοὺς λίθους ἐκείνους διαπνέει ὄχι τόσον ἡ ἐλπίς ἐπὶ τῷ μέλλον, ἀλλ' ἡ χαρὰ ἡ ἐκ τοῦ παρελθόντος, ὄχι τόσον ἡ πεποιθησις τῆς ἀθανασίας ὅσον ἡ ἰδέα τῆς εὐθανασίας. Ἡ δὲ παραβολὴ τῆς συλλογῆς ταύτης πρὸς τὴν τῶν τυρρηνικῶν ἐπιτύμβιων παραστάσεων καὶ πρὸς τὴν τῶν ἐν χριστιανικῷ τινὶ νεκροταφείῳ μαρτυρεῖ ἀμέσως πρόδηλον διαφορὰν τῆς ἀθηναϊκῆς ἀντιλήψεως. Ἐκ τῶν χριστιανικῶν παραστάσεων γεννᾶται ἡ ἰδέα τῆς προσδοκωμένης ἀναστάσεως, ἐν δὲ τῇ τυρρηνικῇ ὁ θάνατος παρουσιάζεται στυγνὸς προκαλῶν τὸν κοπετόν, ἀλλ' ἐν ταῖς ἀρχαῖαις Ἀθήναις ἡ θανὴ φαίνεται ὡς τις ἀπλὴ μετὰστασις ἀπὸ τοῦ χαρμοσύνου βίου καὶ διακοπὴ τῆς ἐν τῇ ζωῇ εὐφροσύνης. Διὰ τοῦτο τὴν ἐξακολουθήσιν τῆς χαρᾶς τοῦ βίου καὶ ἐν τῷ θανάτῳ αἰσθάνεται τὴν ἀνάγκην ὁ ἐπιζῶν νὰ δώσῃ εἰς τὸν θανόντα ὡς ἄριστον ἐφόδιον διὰ τῆς προσφωνήσεως *χαίρε*. Ἐν τοιαύτῃ ἀντιλήψει ὁ θάνατος δὲν εἶνε ἀποχωρισμὸς, καὶ διὰ τοῦτο ὄχι ὡς σκηνὴ ἀποχαριστιμοῦ, ἀλλ' ὡς δεξιῶσις ἀγάπης ἐν τῇ ζωῇ ἐρμηνεύεται ὑπὸ πολλῶν ἢ παραστάσεων τῶν ἐπὶ τῶν νεκρικῶν στήλῶν τεινόντων εἰς ἀλλήλους τὰς χεῖρας. Ἄλλ' ὅποιαδήποτε καὶ ἂν δοθῇ ἔννοια εἰς ταύτην τὴν ἐπὶ τῶν τάφων παριστανομένην δεξιῶσιν, βέβαιον εἶνε, ὅτι ἀφθονοῦσιν ἐπὶ τῶν στήλῶν αἱ παραστάσεις τῶν νεκρῶν ὡς ζώντων καὶ αἱ ἐπιτύμβιοι εἰκόνες εἶνε σκηναὶ εἰλημμένα ἐξ αὐτοῦ τοῦ βίου.

Ὁ θανὼν εἰκονίζεται ἐν τῇ ζωῇ, ὁ τὸν βίον διαπεράνας ἐν μέσῳ τῶν ὀπλων ὡς ὀπλίτης, ὁ ἰατρός ἐν μέσῳ τῶν ἐργαλείων του, ὁ ἵπποτρόφος ἐπὶ τοῦ ἵππου ὅστις εἶχεν ἀποτελέσει τὸ *χάρμα* τοῦ βίου του, ὁ νεανίας ὡς παλαιστρίτης, ὁ ἐν ἀγῶσι νικησας ἐν τῇ κρίσει ὡς τὸ ἀγῶνος ἢ τῇ φαίδρα

¹ Ἰδ. ἀνωτέρω Ἐστίας σ. 274.

Στήλη Ἀριούτσζλης

στιγμῇ τῆς νίκης. Ἄλλ' ὁ Ἀθηναῖος δὲν θέλει νὰ δηλώσῃ ἀπλῶς ἐπὶ τῶν νεκρικῶν στηλῶν τὸ ἔργον τοῦ θανάτου ὡς ὁ Ῥωμαῖος, ἀλλ' ἀποτυπώνει ἐπὶ τοῦ λίθου μετὰ συμπαθείας ὁ τι ὠραῖον, ὁ τι ποιητικόν, ὁ τι ἰδεώδες, ὁ τι συγινητικόν καὶ χαρμόσυνον ἐνεῖχεν ὁ βίος τοῦ ἀποικομένου. Κατὰ ταῦτα δ' αἱ παραστάσεις γυναικείων μορφῶν ἐπὶ τῶν στηλῶν ἐνέχουσιν ὅλην τὴν ποίησιν ἐκείνην, ἣν ἐν μέσῳ τῶν οἰκιακῶν ἀσχολιῶν παρουσιάζει ὁ βίος τῆς γυναικός, ὅλον τὸ ἄρωμα ὅπερ ἀποπνέει ἡ γυνὴ ὡς παρθένος καὶ σύζυγος, ὡς θυγάτηρ καὶ μήτηρ, ὡς κόσμημα ἅμα καὶ ἔρεισμα τοῦ οἴκου. Ἡ μεγάλη αὕτη συλλογὴ γυναικείων ἐπιτάφιων παραστάσεων προώρισται ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν ἐξεταζομένη νὰ μεταβάλλῃ ἐν πολλοῖς τὰς γνώσεις ἡμῶν καὶ ἰδέας περὶ τῆς θέσεως τῆς Ἀθηναίας γυναικός ἐν τῷ οἴκῳ καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐν αὐτῇ τῇ κοινωνίᾳ. Ἡ γυνὴ ἐπὶ τῶν ἀθηναϊκῶν πάρων δὲν εἶνε κατὰ πάντα ἡ γυνὴ ἣν γνωρίζομεν ἐκ τῆς φιλολογικῆς παραδόσεως καὶ τῆς ἱστορίας, ἡ γυνὴ οἷα μάλιστα εἰκονίζεται ὑπὸ τῆς νεωτέρας ἀττικῆς κωμωδίας, φιληδούσης μᾶλλον εἰς τὴν παράστασιν τῆς ἐπαίρας. Μέχρι τινὸς ἐγνωρίζομεν παρὰ τὸν Κεραμεικὸν μόνον τὸν ἐλαφρὸν βίον τῆς Ἀθηναίας τῆς ἀγορᾶς, ἀλλ' ἐκ τῆς παρὰ τὸν Κεραμεικὸν νεκροπόλεως ἐβλάστησεν ἡ γυνὴ τῆς Ἀθηναίας τοῦ οἴκου. Ἡ δημοσίευσίς τοῦ κ. Conze

ἠὰ συντελέσῃ σὺν τοῖς ἄλλοις εἴπερ τις καὶ ἄλλη εἰς τὴν πλήρη ἐξεκόνισιν τοῦ βίου καὶ τῆς ἱστορίας τῆς γυναικός ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις. Αἱ δὲ ἀττικαὶ στηλαὶ θὰ διδάξωσιν ἡμᾶς νὰ ἐκτιμῶμεν πολὺ περισσότερον τὴν Ἀθίδαν τοῦ οἴκου, ἀναδεικνυμένην τὸ ἀληθὲς ἡμισυ τοῦ Ἀθηναίου.

Καὶ ἀληθῶς ἡ ἐνώπιον ἡμῶν ἀνοιγομένη πλουσία ἐκείνη στοὰ τῶν ἐπιταφίων στηλῶν γνωρίζει εἰς ἡμᾶς πόσον ὠραῖον, πόσον ποιητικὸν ἦτο τὸ ἡμισυ ἐκείνο τοῦ πνευματωδεστάτου καὶ ἀστικωτάτου τῶν ἐλληνικῶν λαῶν. Ἡ ἀττικὴ χάρις καὶ γλαφυρία, ἡ ἀττικὴ φιλοκαλία καὶ τὸ ἀττικὸν ἄλας, πρὶν ἢ παρουσιασθῶσιν ἐν τῇ ἀγορᾷ καὶ τῇ ποικίλῃ τοῦ βίου δράσει, ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ πολιτείᾳ, τῇ τέχνῃ καὶ τῇ γραμματείᾳ, ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῆς Πνυκῆς καὶ τοῦ διονυσιακοῦ θεάτρου, ἔχρουσι περιβάλλει τὸν Ἀθηναῖον ἐν αὐτῷ τοῦ τῷ οἴκῳ, ἀπ' αὐτῆς τοῦ τῆς κοιτίδος. Τί ἐχρεώσθουν εἰς τὰς μητέρας αὐτῶν ὁ Περικλῆς καὶ ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Φειδίας καὶ ὁ Δημοσθένης, ὅποιον μέρος τῆς ὑπάρξεως τῶν μεγάλων Ἀθηναίων ἀπέτελουν τὰ ἐκ τοῦ οἴκου διδάγματα, ἡ μετ' αὐτοῦ τοῦ ἀπὸ τοῦ μητρικοῦ κόλπου γάλακτος συνθηλασθεῖσα λεπτότης καὶ κομψότης καὶ τὸ ἀττικιστὶ ζῆν μαρτυρεῖ ἐπιφανῶς ὁ βίος τῶν Ἀθιδῶν γυναικῶν, οἷον εἰκονίζουσι αἱ ἐπιτάφιοι στηλαὶ τῆς Ἀττικῆς. Καὶ ἐν τούτοις δὲν ἔχομεν ἐπ' αὐτῶν σωζομένης σαφῆς τοῦ βίου τῶν μεγάλων ἐκείνων Ἀθιδῶν, αἵτινες ἐγέννησαν καὶ ἐγαλοῦγησαν τοὺς σεμνύναντας τὰς Ἀθήνας καὶ πυργώσαντας τὸ κάλλος καὶ τὸ κλέος τῆς Ἑλλάδος ἐκείνης τῆς Ἑλλάδος. Αἱ περιωθεῖσαι στηλαὶ ἀνήκουσιν εἰς ὠραίας μὲν καὶ εὐγενεῖς τὴν μορφήν καὶ τὰ ἦθη, ἀλλὰ κοινὰς τὸ πλεῖστον ἀστάς, εἰς τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀνωνύμων μητέρων καὶ συζύγων ἢ εἰς τοιαύτας, ὧν τὸ ὄνομα μνησθάνομεν τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν ἄνευ ἄλλου ὑπομνήματος περὶ τῆς θέσεως ἣν ὁ οἶκος αὐτῶν ἐπέιχεν ἐν τῇ ἀθηναϊκῇ κοινωνίᾳ.

Τὸ στενὸν τοῦ χώρου βραχεῖαν μόνον ἐπιτρέπει ἡμῖν ἐπισκόπησιν τοῦ θεάματος ὅπερ παρέχουσιν αἱ ἐπὶ τῶν νεκρικῶν ἐκείνων στηλῶν ζῶσαι Ἀθηναὶ τοῦ παρελθόντος.

Μεθ' ὁποίας στοργῆς ὑποδέχεται ἡ ἐπὶ κομψοῦ ἐδράνου καθημένη νεαρὰ μήτηρ, ἐκτείνουσα τὰς χεῖρας, τὸ εἰς αὐτὴν ὑπὸ τῆς παιδίσκης φερόμενον θυγάτριον, ὅπερ οἶνε! σπαράσσει σπεῦδον νὰ ἐκτιναχθῇ πρὸς τὴν μητέρα, ὡς ἐποίησε, ὅτε δὲν ἦτο ὄρανον.

Μεθ' ὁποίας γλυκείας μελαγρολίας προσβλέπει ἀλλαχοῦ ἡ ἀποπτάσα μήτηρ τὸν εἰς αὐτὴν προσερχόμενον παῖδα, ὃν κατέλιπε ἀμήτορα προώρως πρὶν ἢ ἐπιζῆσῃ νὰ ἴδῃ αὐτὸν ἐγγραφόμενον εἰς τοὺς ἐφήβους καὶ οὐνύοντα ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀγραύλου τὸν ὠραῖον ὄρκον πρὸς τὴν πατρίδα, ἣν θὰ ὑποσχῆθῃ νὰ μὴ παραδώσῃ ἐλάττω, μὴ κατασχύων τὰ ὄπλα μηδ' ἐγκαταλείπων τὸν παραστάτην, ᾧ ἂν στοιχῇ.

Τοιαῦται βεβαίως εἶνε αἱ σκέψεις αἱ περιπολοῦσαι ἐν τῷ νῷ τῶν ἀποικομένων μητέρων, ὧν τὴν μορφήν δὲν διαυλακόνει ἐπὶ τοῦ λίθου ῥυτίς στυγνοῦ θανάτου, ἀλλ' ἄς παρέστησεν ὁ τεχνίτης ἡρέμους

Στήλη τῆς οδοῦ Ἀθηνῶν

καὶ μεγαλοπρεπεῖς, διασωζούσας καὶ πέραν τοῦ κόσμου τούτου τὸ κάλλος καὶ τὴν εὐπρέπειαν ἧτις ἰσχυροτέρως ἐχαρακτήριζεν αὐτὰς ζώσας.

Ἄλλοτε ἡ σκηνὴ εἶνε συγχινητικώτερα. Ἡ μήτηρ κἀθηται κρατούσα τὴν ἡλακᾶτην καὶ ἐπιδιδόμενη εἰς τὰ οἰκιακὰ ἔργα ὡς εἰ ἐξ ἡ ἀκόμη, ἐν ᾧ παρ' αὐτὴν τὸ παρακαθήμενον κατὰ γῆς παιδίον στηρίζει τὴν ἀριστεράν ἐπὶ τοῦ ἀθύρματός του, τῆς σφαιράς, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς παίξει μετὰ τοῦ πρὸς αὐτὸ προστρέγοντος κυναρίου. Ἡ στήλη εἶνε κοινῆς ἐργασίας, ἀλλὰ μετὰ ζωῆς, καὶ μόνον ἡ στάσις τῆς παρισταμένης ὀρθίας παιδίσκης, στηριζούσης τὴν δεξιάν μελαγχολικῶς ἐπὶ τῆς παρειᾶς, δεικνύει, ὅτι τὴν ὥραιαν ἐκείνην εὐτυχίαν τοῦ οἴκου διέκοψεν ὁ θάνατος τῆς ἀγαθῆς μητρὸς.

Εὐτυχιστέρα εἶνε ἡ Μίκα, ἧτις, ἀποχωριζομένη τοῦ Ἀμφιδήμου, πιθανῶς τοῦ συζύγου τῆς, βλέπει αὐτὸν χαίρουσα ἰστάμενον ἔνοπλον πρὸ αὐτῆς χάριν τῆς ἀττικῆς πατρίδος. Δεξιουμένη αὐτὸν ἔχει τὴν χεῖρα ἀνοικτὴν, ὡς χειρονομοῦμεν ἐνίοτε ὀμιλοῦντες. Ὁ τεχνίτης, ἀποτυπώνων τὸν ἄνδρα ὡς ὀπλίτην, οἶνε! ὑποδεικνύει, ὅτι τοῦ ἐπιζήσαντος ἡ παραμυθία μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου εἶνε ἡ σκέψις ἢ ὑπὲρ πατρίδος, καὶ ταιαύτην φαίνεται πρὸς τὸν σύζυγον ἐπαγγελίαν ἐντελλομένη τῆς θανούσης ἢ χειρονομία.

Συχνιότατη εἶνε ἡ παράστασις, ἐν ἣ ἢ πρὸ τῆς κατ' ἡμέρας, ἧτις εἶνε ἡ νεκρά, ἰσταται παιδίσκη φέ-

ρουσα ἢ τείνουσα εἰς αὐτὴν κιβωτίδιον, πυξίδα περιέγουσαν τὰ κειμήλια τῆς γυναικὸς, ἅτιν' ἀπέτελουν τὴν χαρμονὴν αὐτῆς ζωῆς ἢ τὰ ὄργανα τῆς οἰκιακῆς αὐτῆς φιλεργίας. Τὸ στέπασμα τῆς πυξίδος εἶνε συνήθως ἡμιανοιγμένον, καὶ ἡ ὅλη ἐπιθανάτιος παράστασις εἶνε ἐπανάληψις σκηνῆς, ἧτις βεβαίως πολλάκις εἶχε συμβῆ ἐν τῷ βίῳ. Ἄλλοτε δὲ παῖς ἢ παιδίσκη φέρουσι πτηνὸν εἰς τὴν καθήμενν.

Ὅχι σπανίως εἰκονίζεται ἡ θανούσα κατοπτριζομένη ἐν τῷ πρὸ αὐτῆς ὑπὸ θεραπεινίδος κρατούμένῳ κατόπτρῳ, ἢ ἀπλῶς προσάγεται εἰς αὐτὴν κάτοπτρον· περιστάνεται δὴλα δὴ μία τῶν ποιητικῶν ἐκείνων σκηνῶν ἐν τῷ βίῳ τῆς γυναικὸς, καὶ αὐτῆς τῆς σεμνοτάτης, καθ' ἣν ἐπικρατεῖ ἡ φιλαρέσκεια. Πόσον δὲ ἄρεσκοι καὶ φιλόκαλοι ἦσαν αἱ Ἀθηίδες μαρτυροῦσιν εἴπερ τι καὶ ἄλλο αἰ προκειμένα στήλαι, ἐφ' ὧν ἐξαίρετως μὲν εὐκόσμος καὶ εὐσταλής εἶνε ἡ περιβολὴ τῶν γυναικῶν, μέχρι ζητήσεως δὲ χαρίεσσα καὶ ποιικίλη ἢ κόμμωσις. Ὁ δὲ γυναικεῖος οὗτος κόσμος δὲν εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς ἐγκρίτου μόνου φιλοκαλίας τῶν Ἀθηίδων, ἀλλὰ καὶ τῆς συνεπικουρίας τοῦ ἐνώπιον τοῦ στίλπνου αὐτῶν κατόπτρου καλλωπισμοῦ. Ἡ Πολυξένη ἐκείνη

ἢ δὲ καὶ θνήσκουσ' ὅμως

πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμων πεσεῖν εἶνε πολὺ μᾶλλον ἢ Τρωᾶς ἀττικὸν δημιουργήμα τοῦ Ἀθηναίου ποιητοῦ Εὐριπίδου, εἰλημμένον ἐξ αὐτοῦ τοῦ βίου τῶν Ἀθηίδων. Ἡ Ἀθηναία παρουσιάζεται ἡ αὐτὴ ἐν τε τῇ εὐριπίδειῳ Ἐκάβῃ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπιτυμβίων στήλων, ἐπιζητούσα ἐν τε τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς ὥρας τοῦ θανάτου τὴν ἐν παντὶ εὐπρέπειαν καὶ τὴν μετὰ φι-

Τεμάχιον στήλης ἐξ Ἀχαρνῶν

λοκαλίας εὐσημοσύνην. Ἀληθῶς δὲ ἡ φιλοκαλία ἐκείνη ἀπὸ τοῦ ἄβρου σώματος τῆς Ἀθίδος ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ὅλον αὐτῆς τὸν οἶκον, ὡς διδάσκουσιν ἡμᾶς οἱ πολυσχήμενες καὶ κομψοὶ δῖφοι, ἐρ' ὧν καθήμενοι παρίστανται ἐπὶ τῶν νεκρικῶν στηλῶν συνηθέστερον αἰ θανούσαι, καὶ τὰ λοιπὰ οἰκιακὰ σκευῆ ὅσα σπανιώτερον εἰκονίζονται ἐπ' αὐτῶν, ὡς καὶ τὰ χαριέντα κτερίσματα ὅσα οἱ ἐπιζῶντες συγκατέβαπτον εἰς τοὺς τάφους τῶν γυναικῶν, ὅπως παρακολουθῶσιν αὐτάς καὶ μετὰ τὸ πέρασ τῆς ζωῆς ὡς μικρὰ ἐνθύμια τοῦ γλαφυροῦ καὶ περιτέχνου μικροκόσμου εὐρύθμων σκευῶν καὶ καλλιπρεπῶν ῥώπων, ὧν ἐν μόνῳ εἶχε διαρρεύσει· φαιδρὸς ὁ οἰκιακὸς αὐτῶν βίος. Ὑπὸ τοιαύτην δ' ἐποψίν ἐξεταζόμεναι αἱ νεκρικαὶ στηλαὶ τῆς Ἀττικῆς εἶνε μετὰ καὶ τῶν λοιπῶν ἀττικῶν μικροτεχνημάτων εὐγλωττον ὑπόμνημα, ἐρμηνεύον τὴν ἀθάνατον ἐκείνην ὁμολογίαν τοῦ Περικλέους, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι ἐρλοκάλλουν μετ' εὐτελείας.

[Ἔβεται τὸ τέλος]

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

KIMON ANDREAΔΗΣ¹

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΑ

IB¹.

Μῆνας τινὰς μόλις μετὰ τὸν γάμον του ὁ Ἀνδρεάδης μετετέθη εἰς τὴν φρουρὰν τῆς Χαλκίδος καὶ ἀπὸ ἐξαετίας διέμενον ἐν αὐτῇ.

Ἐκεῖ τὸν ἐπανευρίσκωμεν κατὰ τὸ ἔτος 1879, ὅτε εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Χαλκίδος τὸ πλεῖστον τοῦ στρατοῦ. Κατοικεὶ μικρὰν ἰσόγειον οἰκίαν ἐντὸς τοῦ φρουρίου, παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Εἶναι εὐτυχῆς, τελείως εὐτυχῆς καὶ αὐτὸς καὶ ἡ Ἀνθή του μετὰ τοὺς δύο μικροὺς ἀγγέλους των, τὸν Φαίδωνα πενταετῆ καὶ τὴν τετραετῆ Θάλειαν.

Ἐλλείπει ὁμως τι ἀπὸ τῆς εὐτυχίας του. Ὁ Νίκος μένει πάντοτε ἐν τῇ φρουρᾷ Ἀθηνῶν, ἐπιλογίας ἤδη τοῦ λόχου του· δὲν κατώρθωσε νὰ τὸν πείσῃ νὰ ζητήσῃ μετάθεσιν καὶ μόνον κατὰ ἀραιὰ διαστήματα ἔχουν τὴν εὐτυχίαν νὰ τὸν βλέπουν καὶ τὸν ζενίζουν ἐπ' ἀδείχ' ἐπὶ τινὰς ἡμέρας.

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἀτελειότητων ἐργασιῶν τῶν στρατιωτικῶν ἀσκήσεων, παρατεινομένων ἀπὸ πρωίας μέχρις ἑσπέρας, διότι πάντες ἐλπίζουν, ὅτι ὁ στρατὸς μετ' ὀλίγον θὰ κληθῆ νὰ ἐνεργήσῃ, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ὁ ὁποῖος συναρπάζει τὸ τάγμα του, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν λησμονεῖ τὸ θετόν του τέκνον.

Καὶ τὰ πρὸς αὐτὸν γράμματα τοῦ Κίμωνος φεύγουν ἀλλεπάλληλα. Πόσον ἀποπνέουν ἄρωμα στοργῆς θερμῆς, πῶς φωτόγραφεῖται ἡ καρδία του εἰς τὰ γράμματα ἐκεῖνα τὰ σκεπασμένα καὶ κατὰ τὰς τέσσαρας σελίδας, διὰ τῆς λεπτῆς τοῦ Κίμωνος

γραφῆς, ὅστις καὶ τὰ περιθώρια αὐτὰ πληροῖ δι' ὀριζοντίων γραμμῶν μετὰ πρῶτα καὶ δεῦτερα καὶ τρίτα ὑστερόγραφα!

Καὶ ἐκθέτει ἐν αὐτοῖς ὅλας τὰς ἀσημάντους ποιικιλίας τοῦ ἐσωτέρου βίου τῆς οἰκογενείας του, τῶν τέκνων του τὴν πρώτην ἀνάπτυξιν, τὰ φαιδρὰ αὐτῆς ἐπεισόδια. Καὶ πῶς πάντα τὸν συλλογίζεται τὸν ζηνητεμένο του, καὶ πῶς ὅλοι τὸν ἔχουν πάντα στὸ στόμα. Προχθὲς ἀκόμα ἐπῆγαν εἰς τὴν ἐξοχὴν στ' Ἀμπελία. Ἐπέρασαν θαυμάσια· ἀλλὰ μόνον ἂν ἦταν κ' αὐτὸς ἐκεῖ δὲν θὰ τοὺς ἔλειπε τίποτα. Τί κρίμα νὰ προτιμᾷ τὰς Ἀθήνας παρὰ νὰ ἦναι κοντὰ τοὺς! Καὶ ὁ μικρὸς ὁ Φαίδων ποῦ τὸν ἀγαπᾷ σὰν ἀδελφὸν τὸν ἐθυμήθηκε πρῶτος· ἐσήκωσε τὸ ποτηράκι του, ἓνα ὠραῖο ποτηράκι ἀσημένιο, δῶρο τοῦ ἀναδόχου του, τοῦ λοχαγοῦ Βράγκα καὶ ἤπιε στὴν ὑγεία του. Καὶ εἶπετο ἔπειτα ἡ μακρὰ ἄλυτος τῶν ἐρωτήσεων. Πῶς περᾶς στὰς Ἀθήνας, μελετᾷ ἄραγε τῆς ὠραίας ποῦ τοῦ ἀφίνει ὁ στρατῶνας, ἢ χάνει τὸν καιρὸν σου; Καὶ νὰ μὴ λησμονῆ, πῶς μεθαύριο, ἂν θέλῃ ὁ Θεός, θὰ τὰ ἀλλάξῃ τὰ τρία πανένια σειρήνια μετὰ τὸ χρυσὸ κουμπὶ καὶ πρέπει νὰ ζήρῃ πολλά, πάρα πολλά, νὰ φιγουράρῃ, νὰ τὸν καμαρόνει ὁ προστάτης του. Καὶ ἡ ὑπερησία του πῶς πάει; εἶναι τάχα εὐχαριστημένοι ἀπὸ αὐτὸν οἱ ἀνώτεροι, καὶ τὸ βιβλίον ποιότητός του εἶναι λευκὸ, παρθένο, ἢ μήπως πλάκωσε ἀπάνω του πολλὴ μαυρίλα ἀπὸ ποιναῖς; Καὶ γιὰ τὸ Θεό, ὅταν τοῦ ἀπαντᾷ, νὰ ἔχη μπροστά του τὸ γράμμα του, γιατί πάντα λησμονεῖ νὰ τοῦ ἀποκρίνεται σ' αὐτὰ ὅπου τὸν ρωτᾷ· καὶ δὲν κάνει καλὰ τὸ παιδί του νὰ λησμονῆ ἔτσι, γιατί μ' αὐτὰ τὰ γράμματα τὸν βλέπει, μετὰ αὐτὰ μιλεῖ μαζύ του, καὶ ὅταν λαμβάνῃ γράμμα του, νομίζει τότε πῶς τὸν ἔχει κοντὰ του.

Καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς βροχῆς τῶν ἐρωτήσεων ἐπιπτον ῥαγδαίαι καὶ αἱ συμβουλαί, περὶ τοῦ ἠθους του, περὶ τοῦ βίου του, θερμαὶ ἀπὸ πονούσης ψυχῆς· καὶ συνάμα ὀδηγίαι ἐπαγγελματικαὶ μακραι ὅσον ἡ πείρα τοῦ Κίμωνος· ὀλόκληρον σχολεῖον θεωρίας.

Καὶ ἀραιαί, σπάνια, ἤρχοντο ἐνίοτε αἱ ἀπαντήσεις εἰς τὴν βροχὴν τῶν γραμμάτων τούτων, πρὸ πάντων, ὅταν παρίστατο ἀνάγκη νὰ καταλήγουν εἰς αἴτησιν ἀποστολῆς χρημάτων.

Ὀλίγα ἀτημέλητοι γράμμαί, οὐδέποτε καταλαμβάνουσαι τὴν πρώτην σελίδα ὀλόκληρον, γράμμαί αἱ ὅποια· κατῆγγελλον εὐγλωττοὶ τὸν ἐργώδη μόχθον, τὴν ἀνιάραν προσπάθειαν τοῦ γράφοντος, ὅπως κατορθώσῃ νὰ πληρώσῃ τοὐλάχιστον τὴν πρώτην σελίδα.

Πῶς διεφαίνετο ἐν μέσῳ τῶν ὀλίγων ἐκεινῶν λέξεων ἡ ἀπουσία πάσης στοργῆς, ἡ παγερὰ πρὸς τὸν προστάτην αὐτοῦ ἀδιαφορία! πῶς διέρρεε διὰ τῶν ἀραιῶν ἐκεινῶν γραμμῶν ἡ ἀνία ἐπὶ τῇ ἀγγραφῇ τῆ ἀφορήτῳ τῆς ἀλληλογραφίας ταύτης! Καὶ ἐγράφοντο ἐπὶ μικρῶν τεμαχίων χάρτου, διὰ νὰ ἦναι ὀλιγώτερον καταφανῆς ἢ γυμνότης των· καὶ ἡ φράσις ἐν πολλῇ βίᾳ, ὑποσημειωμένη πάντοτε, ἦτο στερεότυπος εἰς αὐτὰ τὰ γράμματα, εἰς τὰ ὅποια ἐλησμονοῦντο ὀλόκληροὶ λέξεις ἐν τῷ μέσῳ τῶν

¹ Ἰδε σελίδα 277.